

ВІДГУК

офіційного опонента доктора економічних наук, доцента, професора кафедри економіки підприємства

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Чубук Лесі Петрівни

на дисертацію **Денчик Ірини Сергіївни**

на тему «**Оцінка інноваційного розвитку бізнесу в Україні в умовах цифрової економіки**», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка»

1. Актуальність теми дисертаційної роботи

Сучасний етап розвитку світової та вітчизняної економіки нерозривно пов'язаний із процесами глобальної цифровізації, що трансформують традиційні бізнес-моделі та підходи до управління підприємствами. В умовах стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій та формування цифрової економіки інноваційна діяльність бізнесу набуває стратегічного значення, виступаючи головним драйвером забезпечення конкурентоспроможності.

Для України проблематика інноваційного розвитку бізнесу набуває особливої актуальності в умовах воєнного стану, необхідності післявоєнного відновлення економіки та поглиблення інтеграції до європейського економічного простору. Цифровізація економічних процесів, активний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, цифрових платформ, штучного інтелекту та технологій обробки даних створюють нові можливості для підвищення ефективності діяльності підприємств, але водночас потребують удосконалення науково-методичних підходів до оцінювання їх інноваційного розвитку, визначення рівня цифрової готовності та ефективності використання ресурсного потенціалу.

Незважаючи на значний науковий доробок вітчизняних і зарубіжних учених у сфері цифрової економіки, інноваційного розвитку та цифрової трансформації бізнесу, низка питань щодо комплексного оцінювання інноваційного розвитку підприємств з урахуванням впливу цифровізації, розвитку інформаційних ресурсів, цифрової інфраструктури та сучасних воєнно-економічних викликів залишається недостатньо розробленою. Це зумовлює необхідність подальшого розвитку теоретичних положень, удосконалення методичних підходів та розроблення практичних рекомендацій у зазначеній сфері.

З огляду на викладене, тема дисертаційної роботи Денчик Ірини Сергіївни, присвячена оцінці інноваційного розвитку бізнесу в умовах цифрової економіки, є актуальною, своєчасною та має вагоме теоретико-прикладне значення. Проведене дослідження спрямоване на вирішення важливого наукового завдання щодо вдосконалення підходів до оцінювання інноваційного розвитку бізнесу та формування практичних рекомендацій, реалізація яких сприятиме підвищенню ефективності функціонування підприємств, їх інноваційної активності та конкурентоспроможності в умовах цифрової трансформації економіки.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність

У дисертаційній роботі здійснено ґрунтовне вирішення наукового завдання щодо розвитку теоретичних положень, удосконалення методичних підходів і розроблення практичних рекомендацій з оцінювання інноваційного розвитку бізнесу в Україні в умовах цифрової економіки. Наукові положення, висновки та практичні рекомендації, сформульовані в дисертаційному дослідженні, є теоретично обґрунтованими, логічно взаємопов'язаними та підтвердженими результатами проведеного аналізу.

Вони базуються на опрацюванні наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених з питань цифрової економіки, інноваційного розвитку, цифрової трансформації бізнесу, інформаційного забезпечення інноваційної діяльності та управління розвитком підприємств. Інформаційну основу дослідження становлять законодавчі та нормативно-правові акти України, офіційні статистичні дані, матеріали міжнародних організацій, аналітичні звіти, наукові публікації та інформаційні ресурси, що характеризують сучасний стан цифровізації та інноваційної активності бізнесу.

Опрацювання значного масиву наукових джерел (список використаних джерел налічує 265 найменувань) забезпечило належне теоретико-методологічне підґрунтя дослідження, дало змогу узагальнити наявні наукові підходи, виявити дискусійні положення та сформулювати авторське бачення оцінювання інноваційного розвитку бізнесу в умовах цифрової економіки.

Обґрунтованість наукових положень дисертації забезпечена використанням широкого арсеналу методів наукового пізнання: логічного узагальнення, історико-логічного та компаративного аналізу, економіко-статистичного та кореляційного аналізу, прогнозного та сценарного моделювання. Використання зазначеного інструментарію дало змогу всебічно

дослідити сучасний стан інноваційного розвитку бізнесу, визначити вплив ресурсних і цифрових чинників, обґрунтувати методичні положення та сформулювати практичні рекомендації.

Достовірність результатів дослідження спирається на репрезентативну емпіричну базу, яка включає офіційні статистичні дані Державної служби статистики України, Національного банку України, аналітичні звіти міжнародних організацій (Світового банку, OECD, WEF, WIPO) та власні розрахунки здобувачки.

Отже, сукупність масштабного охоплення джерельної бази, коректно дібраного методичного апарату та верифікованих емпіричних даних дає змогу зробити висновок про високий ступінь обґрунтованості й достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційної роботи.

3. Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

У дисертації Денчик Ірини Сергіївни визначено мету дослідження, що полягає у теоретичному обґрунтуванні та розробленні методичних підходів і практичних рекомендацій щодо оцінки інноваційного розвитку бізнесу в Україні в умовах цифрової економіки на основі аналізу ресурсів інноваційної діяльності, впливу цифрових технологій та формуванні ефективних механізмів управління інноваційним розвитком підприємств. Відповідно було поставлено завдання теоретико-методичного та прикладного характеру. Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи дає змогу констатувати, що в цілому здобувачці вдалося вирішити завдання та досягти поставленої мети. Завдання співвідносяться з ознаками наукової новизни дослідження, що свідчить про дієвість обраних авторкою шляхів та методів вирішення зазначених завдань.

Дисертантці вдалося отримати низку вагомих наукових результатів, що становлять наукову новизну та роблять значний внесок у розвиток економічної науки. До найбільш значущих здобутків належать такі:

удосконалено:

- методичний підхід до оцінювання інноваційного розвитку бізнесу в Україні, який, на відміну від існуючих, базується на системі взаємопов'язаних показників (часових, кількісних і структурних) з безпосереднім урахуванням рівня використання цифрових технологій та інформаційних ресурсів;
- методичний інструментарій оцінювання ресурсів інноваційної діяльності, що передбачає виокремлення інформаційно-цифрового капіталу (цифрові

платформи, хмарні сервіси, аналіз Big Data) як ключового елемента, що дозволяє чітко оцінити корисний ефект від впровадження нових технологій;

- підхід до організації інформаційного забезпечення інноваційної діяльності, адаптований до функціонування сучасних цифрових платформ та екосистем, що спрощує доступ до інновацій в умовах невизначеності;

набули подальшого розвитку:

- теоретичні засади оцінювання інноваційного розвитку бізнесу, зокрема уточнено зміст понять «інноваційний розвиток бізнесу» (як постійний процес оновлення бізнес-моделей через цифрові рішення) та «інноваційне середовище бізнесу» (через урахування платформізації, мережових ефектів та визначальної ролі інформації як ключового фактору конкурентоспроможності);

- систематизація чинників формування інноваційного середовища підприємств, розділених на 5 підсистем (інформаційну, фінансову, кадрову, технологічну, організаційну), з урахуванням специфіки національної економіки в умовах воєнного стану;

- прогностно-аналітичний підхід до визначення стратегій розвитку бізнесу на основі сценаріїв, що доповнений оцінкою конкретних воєнних ризиків, для адаптації та стабільної роботи підприємств під час повоєнного відновлення;

- науково-практичні рекомендації щодо напрямів розбудови цифрової інфраструктури та державної підтримки інноваційного бізнесу для наближення до стандартів ЄС.

4. Значення дослідження для науки та практики, шляхи використання його результатів

Теоретична цінність дисертаційної роботи полягає у поглибленні та розвитку теоретико-методичних засад оцінки інноваційного розвитку бізнесу в умовах цифрової трансформації економіки. У роботі систематизовано наукові підходи до трактування сутності цифрової економіки, набули подальшого розвитку теоретичні положення щодо формування інноваційного середовища підприємств з урахуванням появи цифрових платформ та мережових ефектів, а також удосконалено підходи до організації інформаційного забезпечення інноваційної діяльності, адаптовані до викликів воєнного часу.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що розроблені в дисертаційній роботі теоретичні положення, методичні підходи та практичні рекомендації можуть бути використані як науково-методична основа для підвищення ефективності інноваційного розвитку бізнесу в Україні в умовах цифрової економіки, оцінки ресурсного забезпечення інноваційної діяльності,

формування механізмів управління інноваційною діяльністю підприємств та прийняття управлінських рішень щодо цифрової трансформації бізнесу.

Отримані результати дослідження можуть бути використані органами державного управління, підприємствами різних галузей економіки, науковими установами та закладами вищої освіти у процесі розроблення програм інноваційного розвитку бізнесу, формування стратегій цифрової трансформації підприємств, оцінки рівня інноваційної активності та підвищення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання.

До основних розробок, які мають практичне значення, необхідно віднести визначені авторкою: удосконалений методичний підхід до оцінювання інноваційного розвитку бізнесу в Україні на основі комплексної системи взаємопов'язаних показників (часових, кількісних і структурних), що враховує рівень використання цифрових технологій; методичний інструментарій оцінювання ресурсів інноваційної діяльності підприємств через виокремлення інформаційно-цифрового капіталу (використання хмарних сервісів, цифрових платформ, Big Data); розроблені сценарні моделі економічного розвитку бізнесу, що враховують вплив глобальних макроекономічних факторів та конкретних воєнних ризиків, дієві у період війни та повоєнного відновлення; сформований комплексний механізм управління інноваційним розвитком бізнесу в цифровому середовищі; покроковий план створення механізму інноваційного розвитку бізнесу в Україні та практичні рекомендації щодо напрямів розбудови цифрової інфраструктури і податково-регуляторної підтримки підприємств.

Практичне значення дисертації підтверджується 8 довідками та актами про впровадження результатів у діяльність навчальних установ, організацій, підприємств та суб'єктів господарювання: ТОВ «Міжнародна консалтингова компанія “ФЕНІКС”», Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, Української асоціації з розвитку менеджменту та бізнес-освіти (УАРМБО), ДП «ЖКК» АТ «Трест Житлобуд-1», НДЦ індустріальних проблем розвитку НАН України, ФГ «Зернисте колосся», Державного податкового університету та ТОВ «FTP», копії яких наведено у додатках.

5. Загальна характеристика роботи

За своїм змістом дисертаційна робота Денчик Ірини Сергіївни відповідає вимогам, що ставляться до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка». Дисертація має чітку та логічну структуру, яка повною мірою відповідає поставленій меті, сформульованим завданням, об'єкту і предмету дослідження. Побудова роботи забезпечує послідовне розкриття

обраної проблематики та логічний взаємозв'язок між окремими розділами. Усі розділи містять достатню кількість ілюстративного матеріалу (рисунків, таблиць).

Робота написана українською мовою. Стиль викладення матеріалів дослідження відповідає вимогам, що висуваються до наукових праць такого рівня, вирізняється науковістю, системністю, обґрунтованістю, логічністю та послідовністю. Кожен з розділів та підрозділів роботи містить результати, що становлять значний науковий інтерес та є обґрунтованими і достовірними. Дисертація має логічну структуру, передбачаючи розгляд матеріалів дослідження від теоретичних засад цифровізації (розділ 1) через аналітичне оцінювання ресурсів інноваційної діяльності (розділ 2) до розроблення сценарних прогнозів та механізмів управління (розділ 3).

У вступі (с. 20–31) належним чином обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено його мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, охарактеризовано інформаційну базу, сформульовано положення наукової новизни, практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про апробацію результатів дослідження та наукові публікації здобувачки. Положення наукової новизни є логічно пов'язаними із поставленими завданнями та повною мірою відображають результати проведеного дослідження.

У першому розділі «Цифрова трансформація інноваційного розвитку бізнесу в світі» (с. 32–86) досліджено теоретичні засади інноваційного розвитку бізнесу в умовах цифрової економіки (с. 32–51). Авторкою проаналізовано сучасні наукові підходи до трактування сутності цифрової економіки (с. 34–35, 40–41), розкрито еволюцію методологічних положень інформаційного забезпечення інноваційної діяльності підприємств (с. 61–69), особливості формування інноваційного середовища бізнесу (с. 69–85), а також досліджено роль цифрових технологій (зокрема Big Data, штучного інтелекту, хмарних послуг та IoT) у забезпеченні конкурентоспроможності сучасного бізнесу (с. 51–61). Запропоновані теоретичні узагальнення характеризуються належним рівнем аргументованості та становлять основу подальших досліджень.

У другому розділі «Оцінка інноваційної діяльності бізнесу в умовах цифровізації економіки» (с. 87–169) здійснено комплексний аналіз сучасного стану інноваційної діяльності бізнесу в Україні та світі в умовах цифровізації економіки. У межах аналізу можливостей цифровізації суспільства (с. 87–114) та оцінки ресурсів інноваційної діяльності у світі та в Україні особливу увагу дисертантка зосередила на кількісному вимірюванні ресурсного забезпечення

(зокрема кадрового, технологічного та фінансового) (с. 115–168), закономірностях розвитку інформаційно-цифрового капіталу (с. 88–90, 101–110) й ідентифікації взаємозв'язків між ресурсними факторами та підсумковими результатами інноваційної активності (с. 115–168). Розроблений методичний підхід до оцінювання інноваційного розвитку бізнесу та сформована система показників (с. 163–167) відзначаються системністю, високою репрезентативністю даних та практичною придатністю для розроблення прикладних управлінських рішень.

У третьому розділі «Формування ефективних механізмів інноваційного розвитку бізнесу в умовах цифрової економіки» (с. 170–239) обґрунтовано стратегічні напрями підвищення рівня інноваційного розвитку бізнесу в умовах цифрової економіки. Авторкою розроблено сценарний підхід до прогнозування розвитку бізнесу з урахуванням світових коливань та воєнних ризиків в Україні (с. 170–190), запропоновано механізм управління інноваційним розвитком підприємств у цифровому середовищі (с. 190–208). У ході дослідження виявлено обмеження, що стримують процес цифровізації та трансформації, зокрема нерівномірний рівень цифрової зрілості різних галузей (с. 200–206), обґрунтовано використання інструментів цифрового маркетингу для зростання інноваційного потенціалу (с. 208–220) та сформовано практичні рекомендації щодо створення й впровадження комплексного механізму інноваційного розвитку бізнесу в Україні (с. 220–238). Запропоновані рекомендації мають практичне значення та можуть бути використані у діяльності підприємств і при формуванні державної політики у сфері інноваційного розвитку.

Структура дисертаційної роботи є цілісною та завершеною. Висновки до кожного розділу узгоджуються з отриманими результатами дослідження, а загальні висновки повною мірою відображають реалізацію поставленої мети та виконання визначених завдань. Дисертація має завершений характер, а її зміст свідчить про самостійність проведеного дослідження.

6. Повнота відображення результатів дослідження в опублікованих наукових працях

Основні результати дисертаційного дослідження достатньою мірою висвітлені в наукових публікаціях здобувачки. За темою дисертації опубліковано 18 наукових праць, серед яких 8 наукових статей у фахових виданнях, 2 публікації у періодичних наукових виданнях інших держав, а також 8 тез доповідей, апробованих на міжнародних науково-практичних конференціях. Аналіз публікацій здобувачки дає підстави стверджувати, що основні наукові

результати дисертаційної роботи належним чином оприлюднені та доступні науковій спільноті. Роботи, опубліковані у співавторстві, містять визначений особистий внесок здобувачки. Кількісний і якісний склад опублікованих праць відповідає положенням Постанови Кабінету Міністрів України №44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12 січня 2022 року.

Таким чином, кількість, зміст та рівень наукових публікацій авторки повною мірою відповідають вимогам щодо апробації та висвітлення результатів дисертаційних робіт на здобуття ступеня доктора філософії.

7. Відсутність порушень академічної доброчесності

Дисертаційна робота Денчик Ірини Сергіївни є самостійною, оригінальною науковою працею, виконаною з дотриманням установлених вимог академічної доброчесності. Усі використані ідеї, статистичні дані та цитати інших авторів супроводжуються відповідними посиланнями на джерела. Ознак академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації не виявлено.

8. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертаційної роботи

Позитивно оцінюючи наукове і практичне значення результатів дослідження Денчик Ірини Сергіївни, а також високий рівень обґрунтованості основних теоретико-методичних положень, практичних рекомендацій, висновків та пропозицій, слід водночас зазначити, що окремі аспекти дисертаційної роботи є дискусійними та потребують додаткового уточнення й аргументації.

1. У підрозділі 1.1 (с. 35–43) авторка здійснює ґрунтовний аналіз різноманітних підходів до трактування поняття «цифрова економіка». Проте у цьому контексті дещо розмито залишається межа між «цифровим бізнесом» (який від початку створюється на базі ІТ-платформ) та традиційними підприємствами, що проходять процес «цифрової трансформації». Більш чітке розмежування цих двох категорій суб'єктів господарювання дозволило б точніше диференціювати їхні специфічні інноваційні потреби.

2. Формуючи систему показників оцінки інноваційного розвитку бізнесу (підрозділ 2.3, с. 165–167), здобувачка пропонує об'ємну матрицю фінансових, кадрових, інформаційних та інших індикаторів, а також етапи застосування методичного оціночного підходу. Водночас дискусійними залишаються питання визначення питомої ваги (значущості) та способів узагальнення кожної з цих груп показників у підсумковій інтегральній оцінці. Додаткове обґрунтування

вагових коефіцієнтів та методів згортання результатів дало б змогу перейти від якісного до кількісного оцінювання інноваційного розвитку бізнесу у площині порівняльного та динамічного аналізу.

3. У підрозділі 3.1 (с. 173–179) для побудови сценаріїв економічного розвитку авторка спирається на метод аналізу головних компонент (РСА) для виділення ключових невизначених факторів. Незважаючи на ґрунтовну математичну логіку, запропоновані сценарії носять переважно описовий характер. Їх практична цінність була б вищою за умови експертної оцінки ймовірностей настання та встановлення конкретних фінансових чи макроекономічних порогових значень (наприклад, цільових відсотків інвестицій у НДДКР від ВВП) для кожного зі сценаріїв (оптимістичного, базового, песимістичного).

4. Надаючи практичні рекомендації щодо створення механізму інноваційного розвитку бізнесу в Україні (підрозділ 3.4, с. 228–230), авторка формує детальний план (таблиця 3.6), де одним із кроків є інвестиції в інноваційні процеси та розглядає програми державної і міжнародної фінансової підтримки інноваційного розвитку бізнесу (с. 234–237). Враховуючи жорсткий дефіцит державного бюджету у воєнний період, доцільно було б доповнити огляд існуючих державних програм аналізом їх інвестиційної результативності та здатності міжнародних програм допомоги компенсувати нестачу внутрішнього капіталу.

5. У підрозділі 3.4 (с. 220–237) здобувачкою запропоновано комплекс рекомендацій щодо забезпечення інноваційного розвитку бізнесу. Практична цінність рекомендацій була б ще вищою за умови доповнення їх системою ключових показників ефективності (КПІ), що давало б змогу здійснювати моніторинг результативності впровадження запропонованих заходів і оцінювати ступінь досягнення стратегічних цілей інноваційного розвитку.

Проте наведені вище дискусійні положення, що містяться в дисертаційній роботі, не зменшують загального позитивного враження від виконаного дослідження та не ставлять під сумнів вагомий внесок дисертантки у вирішення визначених відповідно до теми науково-прикладних завдань.

9. Загальний висновок щодо дисертаційної роботи та її відповідність установленим вимогам

Дисертаційна робота Денчик Ірини Сергіївни на тему «Оцінка інноваційного розвитку бізнесу в Україні в умовах цифрової економіки» є завершеним, самостійно виконаним науковим дослідженням, у якому вирішено

актуальне наукове завдання щодо розвитку теоретичних положень, удосконалення методичних підходів та розроблення практичних рекомендацій з оцінювання інноваційного розвитку бізнесу в умовах цифрової трансформації економіки. У сукупності результати дослідження характеризуються належним рівнем наукової новизни, теоретичної обґрунтованості, практичної спрямованості та мають важливе значення для розвитку економічної науки й удосконалення практики управління інноваційним розвитком суб'єктів господарювання.

За актуальністю теми, обсягом і рівнем проведених досліджень, науковою новизною, обґрунтованістю, теоретичною та практичною цінністю отриманих результатів дисертація відповідає спеціальності 051 «Економіка» та вимогам до її оформлення, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її авторка, Денчик Ірина Сергіївна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка».

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри економіки підприємства
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Леся ЧУБУК